

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Arş. Gör.
Halise Betül KIRMIZI

Ankara Hacı Bayram Veli Üni.
Edebiyat Fak.
Sanat Tarihi Böl.

halise.kirmizi@hbv.edu.tr

 : 0000-0002-3742-9850

 10.56387/ahbvedebiyat.1185196

Gönderim Tarihi: 06.10.2022
Kabul Tarihi: 28.11.2022

Alıntı: KIRMIZI, H. B.(2022). "Arif Hikmet Koyuncuoğlu'nun Ankara'daki Kamu Yapıları". *AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 31-47.

ARİF HİKMET KOYUNOĞLU'NUN ANKARA'DAKİ KAMU YAPILARI

Bu makale, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. Murat Kocaaslan ve Öğr. Gör. Dr. Çiler Buket Tosun danışmanlığında hazırlanan "Arif Hikmet Koyunoğlu: Eserleri ve Mimari Yaklaşımı" adlı yüksek lisans tezi kapsamında yapılan araştırmalar ile elde edilen bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

ÖZ: Kamu yapılarının inşası, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı ile başlayan yenileşme süreci sonunda imar faaliyetleri arasına girmiştir. Tanzimat ile değişmeye başlayan bu yeni düzen, Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan süreçte tam anlamıyla kendini göstermiş ve devletin değişen yönetim sistemi sonucunda ihtiyaçtan doğan bir yapılaşma başlamıştır. Bu yapıların inşa edilmesi için, Cumhuriyet'in temel düşüncesiyle bağlantılı olarak yerli ve milli mimarlara ihtiyacın artmasıyla da Arif Hikmet Koyunoğlu Ankara'ya gelmiştir. Koyunoğlu, 1921-1930 yılları arası Ankara'da geçirdiği kısa sürede en çok tercih edilen mimarlardan biri hâline gelerek, beş büyük çaplı kamu yapısı projesine imza atmıştır. Bu projeler: Etnografya Müzesi, Eski Adliye Sarayı, Çocuk Esirgeme Kurumu, Hariciye Vekâleti ve Eski Türk Ocağı Merkez Binası'dır. Çalışmada, kamu yapılarının ortaya çıkışı ve tipleri incelenmiştir. Cumhuriyet'le birlikte benimsenen Birinci Ulusal Mimarlık dönemi içerisinde ön plana çıkmış mimarların yapıları doğrultusunda, kamu yapılarının önemi ve özelliklerine değinilmiştir. Koyunoğlu'nun tasarladığı beş kamu yapısı, mimari plan şemaları ve mimari cephe düzenlemeleri açısından, var olan arşiv belgeleri ve saha çalışmasıyla fotoğraflanarak değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamındaki yapıların plan ve cephe tasarımları, seçilen dönem yapılarıyla arasındaki mimari benzerlikler ve farklılıkların karşılaştırılmasıyla ortaya konulmuştur. Tüm bu değerlendirmeler sonucunda Cumhuriyet'in en önemli simgelerinden olan kamu yapılarının mimari açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Kamu yapıları, mimari faaliyetten çok, devletin gücünü ve otoritesini simgelemeleri bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hikmet Koyunoğlu, Cumhuriyet Dönemi, Birinci Ulusal Mimarlık, Ankara, Kamu Yapıları.

ARİF HİKMET KOYUNOĞLU'S PUBLIC STRUCTURES IN ANKARA

ABSTRACT: The construction of public buildings became one of the zoning activities at the end of the renovation process that started with the Tanzimat Edict in the Ottoman Empire. This new order, which started to change with the Tanzimat, made a full display of itself in the process that started with the proclamation of the Republic, and the changing management system of the state culminated in a structuring model caused by necessity. With the increased need for local and national architects in connection with the basic idea of the Republic, Arif Hikmet Koyunoğlu came to Ankara in order to construct these buildings. Koyunoğlu became one of the most preferred architects in the short time he spent in Ankara between 1921 and 1930, thereby undertaking five large-scale public building projects. These projects are: Ethnography Museum, Old Courthouse, Society for the Protection of Children, Ministry of Foreign Affairs and Old Turkish Hearth Central Building. In the study, the emergence and types of public buildings have been examined, and the importance and characteristics of public buildings have been mentioned in line with the structures of the architects who came to the forefront during the First National Architecture period adopted with the Republic. Five public buildings designed by Koyunoğlu were photographed and evaluated in terms of their architectural plan schemes and architectural facade arrangements together with the existing archive documents and fieldwork. The plan and facade designs of the buildings within the scope of the study have been presented through the comparison of the architectural similarities and differences between them and the selected period's buildings. All these evaluations have been intended to examine the public buildings, which are among the most important symbols of the Republic, from an architectural point of view. Public buildings have a special importance in terms of symbolizing the power and authority of the state rather than architectural activities.

Keywords: Arif Hikmet Koyunoğlu, Republic Period, First National Architecture, Ankara, Public Structures.

Giriş

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin siyasal ve toplumsal yaşamında köklü değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimler, aynı yıllarda Batılı devletlerde etkin olmaya başlamış, millet ve ulus kavramlarının Osmanlı'ya gelmesi sonucu yaşanmış; mimarlık da bu değişimden etkilenen başlıca alanlardan biri olmuştur. Sonraki yıllarda Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubu olarak adlandırılacak olan dönemin kurallarını Vedat Tek ve Kemalettin Bey belirlemiş, aynı yıllarda ülkede etkin olan Giulio Mongeri ile onun öğrencisi Arif Hikmet Koyunoğlu da bu üslubun başlıca uygulayıcıları olmuştur. Diğer dönem mimarları da bu üslupta eserler vermiş; ancak Koyunoğlu Ankara'nın kent silüetini belirleyen mimarlardan biri olarak ön plana çıkmıştır.

1893 yılında İstanbul'da doğan Koyunoğlu, 1910 yılında girdiği Sanayi-i Nefise Mektebi'nde mimarlık eğitimi almış ve mimarlık faaliyetlerinde ilk olarak Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunu benimseyerek, bu dönemin ikinci kuşak mimarlarından biri haline gelmiştir. 1920'li yılların başında Ankara'ya gelerek Atatürk'ün desteğiyle geniş bir siyasi çevre edinmesiyle tanınırlığını arttıran Koyunoğlu, Ankara'nın imarında etkin olmuştur.

1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle yönetim sistemimiz değişmiş, bunun sonucunda yeni kurum ve kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni kurumların bir çalışma merkezi olması ihtiyacı doğması mimarlık faaliyetlerine yeni yapı tiplerinin girmesini zorunlu kılmıştır. Bu yeni yapı tipleri arasında: bakanlıklar, sosyal hizmet kurumları, müze, otel, sergi alanları, halkevleri, hastaneler gösterilebilir. Koyunoğlu, yeni yapı tiplerinin içinde yer alan Etnografya Müzesi, Eski Adliye Sarayı, Çocuk Esirgeme Kurumu, Hariciye Vekâleti ve Eski Türk Ocağı Merkez Binası'nı tasarlayarak Cumhuriyet döneminin Ankara'daki temsilcilerinden biri olmuştur.

Çalışma kapsamında Cumhuriyet'le birlikte imar faaliyetlerinde genişçe yer verilen kamu yapılarının ne zaman ve hangi sebeplerle ortaya çıktığı, kamu yapıları başlığı altında hangi yapı tiplerinin değerlendirileceği, erken dönem kamu yapılarının işlevsel ve mimari özellikleri hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Koyunoğlu'nun kamu yapılarını tasarladığı dönem olan Birinci Ulusal Mimarlık dönemi hakkında bilgi verildikten sonra, bu dönemin öncü mimarları ve onların kamu yapılarından bahsedilecektir. Bu bölümde Vedat Tek, Kemalettin Bey, Giulio Mongeri'nin İstanbul ve Ankara'daki büyük boyutlu kamu yapıları ele alınarak, dönemin siyasal söylemlerinin kamu yapılarının şekillenmesindeki rolü ve etkilerinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

Koyunoğlu'nun Ankara'daki kamu yapılarının tasarımında; öncü mimarların yapılarının ne derece etkin olduğu ortaya konulması amacıyla, bahsi geçen mimarların tasarım özellikleriyle kendine özgü bir üslup ortaya koyan yapıları tercih edilmiştir. Koyunoğlu'nun Ankara'daki beş kamu yapısı ayrı başlıklar halinde tarihçesi verilerek, plan şemaları ve cephe düzenlemeleri bakımından incelenmiştir. Çalışmanın değerlendirme ve sonuç bölümünde ise Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde tasarladığı kamu yapılarının, dönem yapılarıyla mimari açıdan benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konularak, Birinci Ulusal Mimarlık dönemi içerisinde inşa edilen kamu yapılarının mimari özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.Kamu Yapıları

Osmanlı Devleti'nin 1299'da kuruluşundan itibaren, devlet tarafından yoğun bir imar faaliyeti başlamıştır. Bu imar faaliyetleri hem yeni fethedilmiş topraklara hızlıca yayılıp bölgeyi sahiplenmek hem de fetihle birlikte bölgeye yerleşecek halkın yararına kamusal mekânlar yaratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. İbadet yapıları, konaklama amacıyla inşa edilen han ve kervansaraylar, eğitim için okullar, ulaşımı sağlayan köprüler, ihtiyacı olanlar için imarethane ve aşevleri halkın yararı adına inşa edilen kamu yapılarıdır.

Osmanlı kamu yapıları, yüzyıllar boyunca değişime uğramadan benzer tipler halinde inşa edilmiş; yeni yapı tiplerinin ortaya çıkması ise 19. yüzyılda Batılı reformların imparatorluğa girmesiyle başlamıştır. Osmanlı Devleti, II. Mahmud ile başladığı yenileşme sürecinin en somut

adımını 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile atmasıyla reformlar gerçekleştirilmiştir (Berkes, 2012: 213-215). Bu ferman, devlet yönetiminde birtakım yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin birkaç sancağın bir araya getirilerek oluşturulan eyaletlere bölünerek yönetilmesi söz konusu yeniliklerden biridir. Zamanla devlet sınırlarının genişlemesi ve nüfusun artmasıyla eyalet sistemi yetersiz kalmış; eyaletler ve altındaki birimlerden sorumlu yöneticiler de farklı unvanlarla çeşitlenmiştir (Çadircı, 1991: 10-22).

Tanzimat öncesi dönemde, devletin idari birimlerinin başında gelen sancakların yönetiminden sorumlu kişiler için tahsis edilmiş ayrı bir çalışma mekânı bulunmamakta, yöneticiler oturdukları evi aynı zamanda çalışma ofisi olarak kullanmaktalardı. Günümüzde en yaygın kamu yapılarından olan bakanlık binaları, adliye binaları, hükümet konakları, tapu daireleri gibi yapılar da Tanzimat öncesi dönemde henüz mimarlık faaliyetleri içerisine dâhil olmamıştı. Devletin yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı bile hem devlet işlerinin yürütüldüğü hem de padişahın konakladığı bir mekân olarak kullanılıyordu (Ortaylı, 1984: 3).

Tanzimat'la birlikte devlet memuru kavramı resmileşmeye başlamış ve memurların işlerini yürütmeleri için devlet dairelerinin yapımı gündeme gelmiştir (Ortaylı, 1984: 4). Bu dönemde imar faaliyetleri içerisinde ihtiyaçtan doğan kamu binalarının inşası öncelikli tutulmuş; ancak ekonomik sebeplerden ve devletin yönetsel bir dönüşüm içerisinde olmasından ötürü hızlı bir şekilde yapılaşma gerçekleşmemiştir. Başlangıçta kamu binası işleviyle kullanılmak üzere büyük boyutlu yapılar kiralanmış ya da mevcut yapılar boşaltılarak bu işler için kullanılmıştır (Yazıcı, 2008: 946; Yazıcı, 2019: 31-32).

Bu dönemde mevcut yapıların değerlendirilmesi dışında, mimarlık faaliyetleri arasına giren yeni yapı türleri arasında: eğitim yapıları, hükümet konağı, karakol, hapisane ve nezaret gibi askeri binalar, belediye binaları, bakanlıklar, saat kuleleri, tren istasyonları, hastaneler, postaneler, müzeler, vapur iskeleleri, otel ve kulüpler gösterilebilir. Söz konusu yapıların büyük bir kısmı Osmanlı Devleti'nin mimarlık faaliyetleri içerisinde ilk defa denedikleri yapı tipleridir. Bu yapıları inşa eden mimarlar ya gayrimüslimlerden seçilmiş ya da doğrudan Avrupa'dan yabancı mimarlar tercih edilmiştir. 19. yüzyılda inşa edilen bu yapılarda kullanılan tasarım ve mimari üslup, devlet yönetiminde olduğu gibi, Avrupa'dan alınmış; yapılar Neo-Klasik üslupta inşa edilmiştir. Yüzyıl boyunca seçmeci anlayışıyla inşa edilen bu yapılardaki mimari üslup ancak yüzyıl sonunda yine siyasal gelişmelerin neticesinde değişmeye başlamıştır (Kuban, 2007: 661-672).

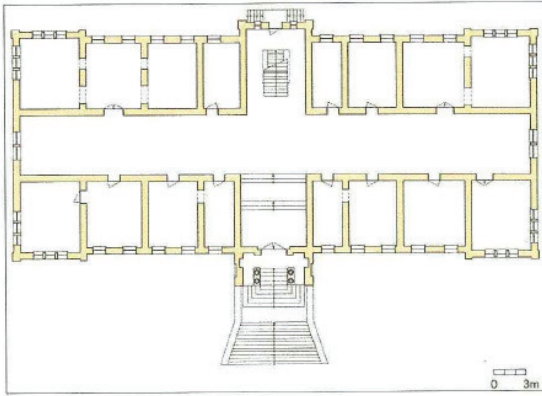
Kamu binaları işlevsel yönüyle ön plana çıkıyor gibi görünmekle birlikte aslında imparatorluğun gücünü ve dışarıya karşı imajını temsil etmesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren imparatorluk şehirlerinin silüetini belirleyen yapı tipleri dini yapılar olmuşken; 19. yüzyıl sonrası ve özellikle 20. yüzyılda şehirlerin silüetini büyük boyutlu kamu yapılarının belirlemesi imparatorluğun yeni temsilcileri olduklarının göstergesidir.

1.1. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle başlayan dönemde mimarlık faaliyetleri içerisinde kamu yapılarına da yer verilmiş; ancak yoğun inşa faaliyetleri Birinci Ulusal Mimarlık döneminde gerçekleşmiştir. Birinci Ulusal Mimarlık dönemi, II. Meşrutiyetin 'in ilanı ile (1908) başlayan siyasi dönemin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Toplumun her alanını etkisini altına alan yenileşme hareketleri mimariyi de etkilemiş; Birinci Dünya Savaşıyla düşünce hayatına giren millet ve ulus kavramları tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu kavramları ülkemize sokan ve yayılmasını sağlayan kişi Ziya Gökalp olmuştur (Sözen, 1984: 27-30). Edebiyattan felsefeye kadar tüm alanları etkileyen ulusalcılık söylemleri mimariye doğrudan girerek Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunu oluşturmuştur. Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunda ilk eserler 1900'lerin başından itibaren verilmeye başlamış, Cumhuriyet'in 1923 yılında ilan edilmesiyle devlet tarafından adeta resmi mimarlık üslubu kabul edilerek, 1930'lu yılların başına kadar uygulanmaya devam edilmiştir (Bozdoğan, 2012: 29-60; Aslanoğlu, 2010: 30-34).

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi, Osmanlı döneminde inşa programının birincil yapı türü olan dini yapılar yerine, kamu yapılarının inşa edildiği bir dönem olmuştur. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yönetim anlayışı radikal bir şekilde değişikliğe uğramış, devleti temsil eden birçok yeni birim ortaya çıkmıştır. İlk bakanlıklar, halka hizmet vermek üzere oluşturulan devlet daireleri ve bankalar, sosyal devlet anlayışından hareketle ortaya çıkan müze, sergileme mekânları ve halkevleri Cumhuriyetle birlikte ortaya çıkan kurumlardır.

Bu dönemde ortaya çıkan yapı tiplerini inşa etme işi, Sanayi-i Nefise Mektebinde hocalık yapmış mimarlara verilmiştir. Dönemin kurallarını belirleyen isimler: Vedat Tek ve Kemalettin Bey'dir. 1873 doğumlu Vedat Tek, aristokrat bir ailenin en küçük çocuğudur ve üniversite eğitimini Ecole des Beaux Arts'da tamamlamıştır. Ailesinin saraya olan yakınlığı sebebiyle çok genç yaşta büyük boyutlu kamu yapılarının inşası kendisine verilmiştir (Batur, 2003: 49-61). 1901 yılında açılışı yapılan Kastamonu Hükümet Konağı binası yükseltilmiş bir bodrum üzerine iki katlıdır. Koridor etrafına sıralanmış mekânları ve dikdörtgen kütleleriyle yapı, Birinci Ulusal Mimarlık dönemi kamu yapılarının erken tarihli örneklerinden biridir. Burada tercih edilen plan düzenlemesi 1930'lu yıllara kadar inşa edilecek olan tüm kamu yapılarının planında kendini gösterecektir (Şekil 1). İki köşe ve ortadaki öne taşkın bölümler, cephelerindeki sivri kemerli üçlü pencere açıklıkları, orta eksenden simetrik verilen giriş açıklığının anıtsal vurgusu ve geniş saçaklı kırma çatı ilerleyen yıllarda kamu yapılarında benimsenecek özelliklerdir (Fot. 1) (Batur, 2003: 69).

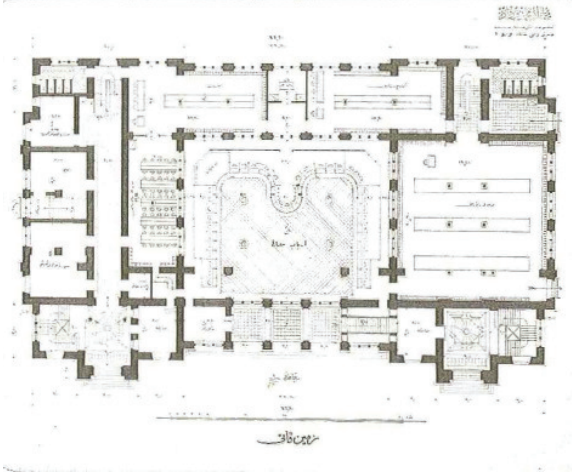

Şekil 1. Kastamonu Hükümet Konağı Planı (Batur, 2003: 327)

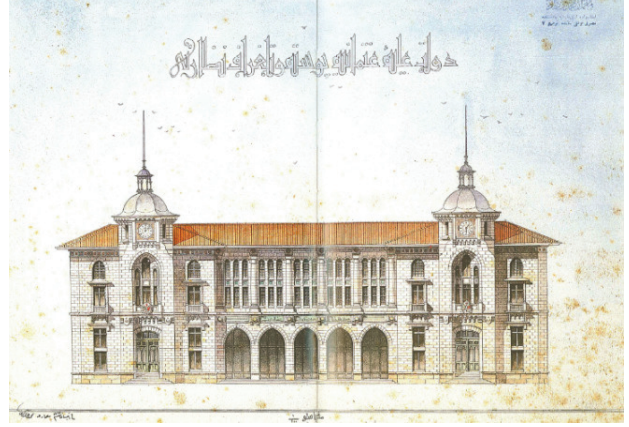

Fot. 1. Kastamonu Hükümet Konağı (Sözen, 1984: 64)

Tanzimat dönemiyle birlikte yönetimde yeniden yapılanma sonucu ortaya çıkan kurumlardan biri Posta Nezareti'dir. II. Abdülhamid'in isteğiyle bu kurumun ilk inşa işi Vedat Tek'e verilmiş; yapının 1903'te temeli atılarak beş yılda tamamlanmıştır (Batur, 2003: 75-80). Ailesinin saraya olan yakınlığı büyük boyutlu projelerin Vedat Tek'e verilmesinde şüphesiz etkili olmuştur; ancak yeni değişen düzenle birlikte yerli ve milli olanın ön plana çıkarılmasını gerektiren motivasyon, mimarların da yerli olması isteğini güçlendirmiştir. İstanbul Sirkeci'de bugün Büyük Postane adıyla anılan Posta ve Telgraf Nezareti Binası, iç mekânda üç kat boyunca yükselen orta holün metal strüktür üzerine renkli camla örtülmesi, merkezi ısıtma ve havalandırma sistemi gibi dönemine göre ileri yapım teknikleriyle inşa edilmesine rağmen; tüm mekânların ortadan geçen koridora açıldığı dikdörtgen plan şemasına sahip olmasıyla dönem özelliğini sürdürmektedir (Şekil 2). Ön cephede tercih edilen üstleri kubbeli iki köşe kulesinden verilen giriş açıklıkları, kulelere eklenen yeni düzenin simgesi saatler ile orta eksendeki beş sivri kemerli açıklığıyla dikkat çeken bir tasarıma sahiptir (Şekil 3).

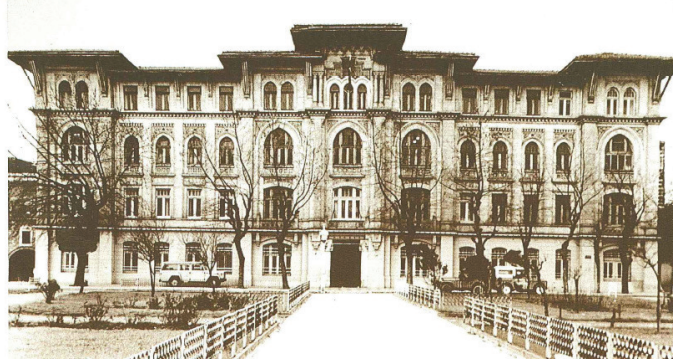

Şekil 2. Postane ve Telgraf Nezareti Binası
Zemin Kat Planı (Batur, 2003: 86)

Şekil 3. Postane ve Telgraf Nezareti Binası
(Batur, 2003: 76-77)

İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda, bugünkü adıyla Tapu ve Kadastro Dairesi olan, Defter-i Hakani Binası, 1907-1908 yılları arasında Vedat Tek' in tasarladığı erken tarihli bir kamu yapısıdır. Ön cephe iki köşe ve ortadaki giriş bölümü dışa taşkın tasarlanırken, orta bölümün kendi içerisinde üç bölümlü düzenlenmesiyle yedi bölümlü bir cephe düzenlemesi elde edilmiştir. Yapı, her katta farklı kemer çeşidinin kullanılması ve konsolların taşıdığı geniş saçaklar ile dönem özelliklerini göstermektedir. Ayrıca yapının Tanzimat'ın başlattığı hareketin bir devamı niteliğinde olan, II. Meşrutiyet'in arifesinde tamamlanması da onu tam bir değişim öncesi yapısı haline getirmektedir (Fot. 2).

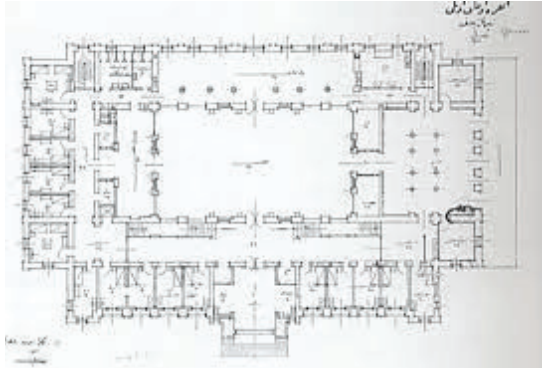

Fot. 2. Defter-i Hakani Binası
(Batur, 2003: 102)

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunun kurallarını belirleyen mimarlardan bir diğeri Kemalettin Bey'dir. 1870 yılında orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğan Kemalettin Bey, daha çok İstanbul'da inşa ettiği iş hanlarıyla ön plana çıkmıştır. Kemalettin Bey'in tasarladığı en erken tarihli kamu yapıları okullardır. Reşadiye Mektebi, İbrahim Paşa Mekteb-i İdadisi, Sultan Üçüncü Mustafa Mekteb-i İbtidaisi, Göztepe Mekteb-i İbtidaisi, Fethiye Medresesi, Sultan Abdülhamid-i Evvel Medresesi ve Medreset-ül Kuzat yapıları 1910-1919 yılları arasında İstanbul'da inşa ettiği okul yapılarıdır (Yavuz, 2009: 213-241). Kemalettin Bey, Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunu, Ankara'da ilk olarak Ankara Vakıf Otel (Ankara Palas) yapısında uyguladığı görülmektedir. 1924 yılında Vedat Tek'in tasarımına göre inşasına başlanan yapı; 1925 yılında Kemalettin Bey'e devredilmiş ve onun yeni tasarımına göre değiştirilerek 1927 yılında açılışı gerçekleştirilmiştir.

Otelin zemin kat planı, ortada büyük bir balo salonu etrafına konuk odalarının yerleştirilmesiyle oluşturulmuş; dönemin kamu yapılarındaki koridor etrafına mekânların sıralanmasıyla elde edilen plan şemasının bir benzeri uygulanmıştır (Şekil 4). Dış cephe düzenlemesinde iki

köşe ve ortadaki bölüm dışa taşırılmış; ancak burada farklı olarak dışa taşkın bölümler beden duvarından yüksek tutularak kule görünümü verilmiştir. Ortadaki giriş bölümünün üzerine eklenen kurşun kaplı, ahşap malzemeden yalancı kubbe, yüzeyi bitkisel bezemeli tepeliğiyle taç kapı görünümü veren giriş kısmı anıtsal olarak tasarlanmıştır (Fot. 3) (Yavuz, 2009: 337). Otel, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte değişen sosyal ve kültürel yaşantı sonucunda toplum yaşantısına giren etkinliklerin merkezi olması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

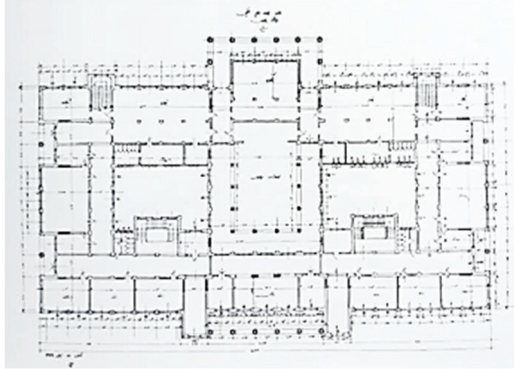

Şekil 4. Ankara Vakıf Otelinin Zemin Kat Planı (Yavuz, 2009: 338)

Fot. 3. Ankara Vakıf Otelinin Dış Görünümü
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/124/rec/2>)
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Kemalettin Bey'in vefatından kısa bir süre önce tasarladığı ve Birinci Ulusal Mimarlık döneminin son yapıları olarak kabul edilen Gazi Eğitim Enstitüsü, 1927 yılında tamamlanarak 1930 yılında eğitime açılmıştır. Yapının planlamasında temelde yine koridora açılan mekânların oluşturduğu bir düzen tercih edilmiş (Şekil 5); dış cephede ise beş açıklıklı giriş revakı, basık sütunları birleştiren sivri kemerlerle oluşturulmuştur. Giriş revakının iki yanında kule şeklinde dışa taşkın bölümler oluşturulmuş ve devamı düz cephe duvarı olarak bırakılmıştır (Fot. 4).

Şekil 5. Gazi Eğitim Enstitüsü Zemin Kat Planı (Yavuz, 2009: 249)

Fot. 4. Gazi Eğitim Enstitüsü Dış Görünümü
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/3122/rec/5>)
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunun Ankara'daki ilk uygulayıcılarından ve Arif Hikmet Koyunoğlu'nun hocası olan İtalyan asıllı mimar Giulio Mongeri'nin (1875-1953) kamu yapıları arasında; Osmanlı Bankası Merkez Şubesi (1926), Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü (1926-1929), Tekel Başmüdürlüğü Binası (1928), Türkiye İş Bankası (1929) gösterilebilir. Bahsi geçen yapılardan üç tanesi banka yapısıdır ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte bağımsızlaşan ekonomik gücümüzü temsil eden yapıların inşasına verilen önemi göstermektedir. Mongeri'nin Ankara'daki kamu yapılarından Osmanlı Bankası Merkez Şubesi (Fot. 6), Tekel Başmüdürlüğü Binası (Fot. 7) ve Türkiye İş Bankası (Fot. 8) yuvarlatılmış tek bir köşesiyle

dikkat çekmektedir. Osmanlı Bankası, söz konusu dört yapının içinde en sade görünümüne sahip, Tekel Başmüdürlüğü Binası girişin üzerine yerleştiren kubbesiyle, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Binası (Fot. 9) ise köşe kuleleriyle ön plana çıkmaktadır. Mongeri, Ankara'daki banka yapılarında zemin katın ortasında yer alan holün üzerini cam tavanla örterek renkli vitraylarla süslemiştir. Yapıların iç mekânları hem bu renkli vitraylarla hem de çinileriyle diğer dönem yapılarının sadece dış cepheyi önemseyen anlayışından farklılaşmaktadır (Çinici, 2015: 27-29).

Fot. 6. Osmanlı Bankası Merkez Şubesi
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1076/rec/3>
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Fot. 7. Tekel Başmüdürlüğü
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/2068/rec/3>
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Fot 8. Türkiye İş Bankası
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1995/rec/5>
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Fot. 9. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/4078/rec/25>
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Birinci Ulusal Mimarlık döneminin ilk kuşak temsilcilerinden Vedat Tek, Kemalettin Bey ve Giulio Mongeri dönemin kurallarını belirleyerek büyük boyutlu kamu yapıları inşa etmişlerdir. Vedat Tek ve Kemalettin Bey daha çok İstanbul'da etkin olup eserler verirken, Mongeri'nin Ankara'da inşa ettiği yapılarla ön plana çıktığı görülmektedir. Üç mimar da Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında etkin olmaya başlayan yenileşme söylemleriyle ortaya çıkan yapı tiplerini, Cumhuriyet döneminde tasarlamışlardır.

2. Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Ankara'daki Kamu Yapıları

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi ikinci kuşak mimarlarından Arif Hikmet Koyunoğlu, 1893 yılında İstanbul'da doğmuş; ilkökul yıllarından itibaren özel hocalar eşliğinde aldığı eğitimini 1910 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açtığı mimarlık bölümü giriş sınavını birincilikle kazanarak taçlandırmıştır. Üniversite yıllarında aldığı Türk ve Osmanlı mimarisi ağırlıklı eğitimini 1914 yılında tamamlayarak, 1919 yılında başladığı mimarlık faaliyetlerinde Birinci Ulusal Mimarlık dönemi üslubunu uygulamıştır (Kuruyazıcı, 2008: 88-90; Birkan-Pehlivanlı, 1977: 9).

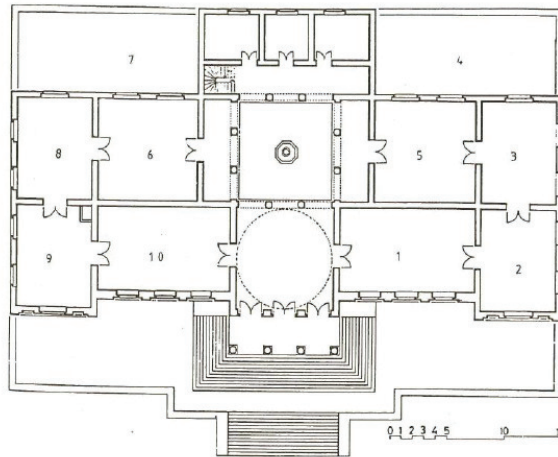
Koyunoğlu'nun mimarlık faaliyetlerinde en aktif olduğu dönem, 1921-1930 yılları arasında Ankara'da geçirdiği dönemdir. Burada Atatürk'e olan yakınlığı sayesinde siyasi isimlerin etkin olduğu bir çevreye girmiş ve Cumhuriyet'le birlikte yeniden kurulan Ankara'nın resmi mimarlarından biri haline gelmiştir. İhtiyaçtan doğan yeni yapı türlerinin millet ve ulus söylemleriyle şekillendirildiği bir ortamda Koyunoğlu da kaçınılmaz olarak bu doğrultuda eserler vermiştir (Birkan-Pehlivanlı, 1977: 8-16).

1920'lerin başında Ankara'ya gelen Koyunoğlu, "Türk İnşaat Evi" adıyla dönemin tek bağımsız mimarlık ofisini açarak burada mimarlık ve müteahhitlik işleri almaya başlamıştır. Bu ofis onun tanınırlığını arttırarak, yeni kurumların yerleşeceği binaların inşası kendisine verilmiştir. Ankara'da devlet tarafından, 1925 yılında kendisine verilen ilk büyük boyutlu projesi Etnografya Müzesi olmuş, aynı yılda Eski Adliye Sarayı ve Çocuk Esirgeme Kurumu yapılarının da inşasına başlayarak yoğun bir döneme giriş yapmıştır. Bahsi geçen üç projeye başlamasının ardından 1926'da Hariciye Vekâleti'nin inşasına başlamış ve 1927 yılında Ankara'daki döneminin kapanmasına neden olan Eski Türk Ocağı Merkez Binası projesini alarak 1930 yılında tamamlamıştır. Koyunoğlu, Ankara'da 1925-1930 yılları arasında devlet kurumları için tasarladığı kamu yapılarıyla çağdaşları arasında ön plana çıkmaktadır (Kuruyazıcı, 2008: 31-41).

2.1. Etnografya Müzesi

Ankara'nın Namazgah tepesi olarak bilinen şehre hâkim bir noktada konumlanan Etnografya Müzesi, 1925-1926 yılları arasında, dönemin Maarif Vekaleti tarafından yaptırılmıştır. Müze, Cumhuriyet'le birlikte kültür sanata verilen önemin artmasıyla etnografik eserlerin tek bir yerde sergilenmesi amacıyla inşa edilmiştir. Ülkedeki ilk devlet müzesi olması ve Atatürk'ün ölümünden sonra, Anıtkabir inşa edilene kadar naaşına ev sahipliği yapmasıyla ayrı bir öneme sahiptir (Fırat, 1998: 21-26).

Simetrik plan kurgusuna sahip kütle, özgün halinde ters T planlı olarak tasarlanmış ancak yapının arka cephe iki köşesine, 1953 sonrası yapılan restorasyonda iki eş büyüklükte dikdörtgen sergi mekânı (Plan üzerinde 4 ve 7 numaralı mekânlar) yerleştirilerek (Fırat, 1998: 58) dikdörtgen bir kütleye dönüştürülmüştür. Yapı, yüksek bir kot üzerine tek katlı olarak inşa edilmiştir. Plana hâkim orta eksen; üç yönlü geniş bir merdivenle ulaşılan üzeri büyük çaplı işlevsel bir kubbeyle örtülü kare giriş mekânı, kare planlı sekiz sütunun çevirdiği üzeri açık iç avlu ve ardından gelen iki katlı idari kısımdan oluşmaktadır. Zemin kat orta eksenindeki iç avlu özgün planda uygulanmış; ancak günümüzde ortasındaki fıskiyeli havuz kaldırılarak müzenin arka bahçesine taşınmış, mekânın üzeri çapraz tonozlu bir örtüyle kapatılmıştır. Orta eksenin iki yanına yerleştirilen sergi salonlarının aralarından verilen geçitlerle tek bir dolaşım hattı üzerinde tüm mekânlara ulaşım sağlanması planın işlevselliğinin göstergesidir (Şekil 6).

Şekil 6. Etnografya Müzesi Planı (Sözen, 1984: 85)

Etnografya Müzesi; iki köşede dışa taşkın bölümleri, yüzeyi bitkisel bezemeli tepelikleri, mukarnas başlıklı sütunları olan üç açıklıklı girişin sivri kemerlerle bağlanarak anıtsal bir vurguyla tasarlanması, palmet motifli çatı kornişleri ile Birinci Ulusal Mimarlık dönemindeki ön cephelerin önemsenmesi ilkesine tamamen uymaktadır. Tek katlı olmasına rağmen yüksek bir kot üzerine inşa edilen yapı oldukça gösterişlidir. Bu gösterişi çok basamaklı mermerle ulaşılan giriş revakı desteklemektedir. Ön cephede merdivenler, sütun ve başlıkları ile cephe duvarının yüzeyinde yoğun şekilde kullanılan beyaz mermer; o dönemde mermer malzemeyi çıkarmanın zorluğu ve pahalılığı göz önüne alındığında yapıyı oldukça özel kılan diğer bir unsurdur (Fot. 10).

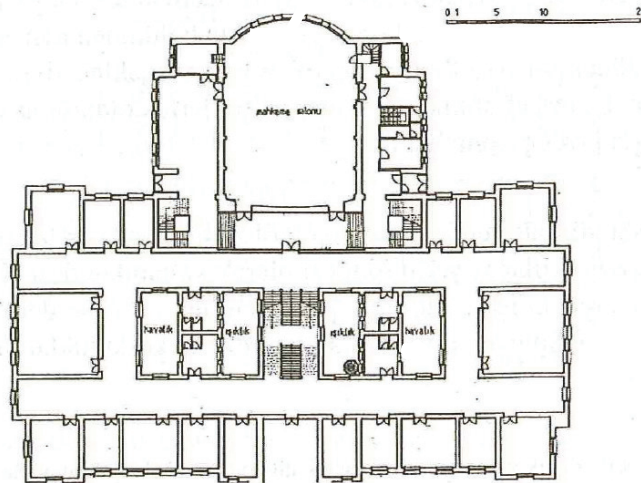

Fot. 10. Etnografya Müzesi (2021)

2.2. Eski Adliye Sarayı

Eski Adliye Sarayı, Birinci Ulusal Mimarlık dönemi yapılarının yoğun olarak inşa edildiği bir konum olan Anafartalar Caddesinde, 1925-1926 yılları arasında inşa edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk adliye vekâleti olması bakımından ayrı bir öneme sahip yapı, günümüzde Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Sinema Genel Müdürlüğü tarafından ortak kullanılmaktadır.

Zemin üzerine iki katlı düzenlenen yapı, iki bloktan oluşmaktadır. Yapının ön cepheye bakan bloğu simetrik kurguya sahip dikdörtgen bir kütleyle, arkasına dikey olarak yerleştirilmiş blok ile Ters T şeklini almıştır. Zemin kat ana mekânına yerleştirilmiş dikdörtgen biçimli karşılamaya salonu, iki yanında üst kata geçit veren merdivenleriyle bu kata hâkimdir. Salonun etrafında dolaşan koridora cephe duvarları boyunca yerleştirilmiş çeşitli boyut ve işlevlerdeki mekânlar açılmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Eski Adliye Sarayı Zemin Kat Planı
(Aslanoğlu, 2001: 138)

Eski Adliye Sarayı'nın ön cephe tasarımında dönem kurallarına uygun olarak iki köşe ve orta bölüm dışı hafif taşkın düzenlenmiştir. Ortadaki bölümün kendi içerisinde üçlü düzenlenmesiyle cephede yedi bölümlü bir düzenleme elde edilmiştir. Sivri ve basık kemerli pencereler bir arada tercih edilirken, yapıya girişi sağlayan kapı geniş basık kemerlidir. Yapının özgün halinde ortadaki giriş bölümünün üzeri bir kubbeyle vurgulanmış, günümüzde bu kubbe kaldırılmıştır (Fot. 11). Ön cephede üçüncü kat pencerelerinin kemer köşeleri turkuaz renkli çini plakalarla bezenmiştir. Orta bölümdeki üçlü pencere düzenlemesinin üzerinde yer alan sivri kemerin içi beyaz zemin üzerine lacivert ve yeşil renkli bitkisel desenli çinilerle bezenmiştir (Fot 12).

Fot. 11. Eski Adliye Sarayı Özgün Hali

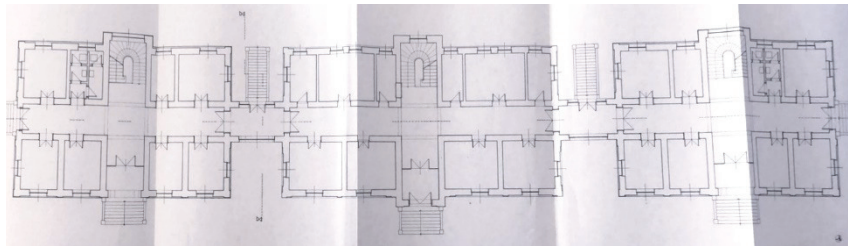
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/375/rec/1>_Erişim Tarihi:_14.11.2022)

Fot. 12. Eski Adliye Sarayı Günümüzdeki Hali (2021)

2.3. Çocuk Esirgeme Kurumu

Çocuk Esirgeme Kurumu binası, Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) tarafından, 1925-1927 yılları arasında Anafartalar Caddesi'nde inşa ettirilmiştir. İki katlı yapı, üç ayrı bloktan oluşmakta ve bloklar arası geçiş dış cepheden görülebilen bir koridorla sağlanmaktadır. Blokları birbirine bağlayan koridor, her bir bloğun içinden kesintisiz olarak geçmekte ve duvar cephelerine yakın mekânlar bu koridorlara açılmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Çocuk Esirgeme Kurumu Binası Zemin Kat Planı (Çuha, 200?)

Çocuk Esirgeme Kurumu binasında blokların koridorlarla bağlanmasıyla oluşturulmuş plan düzenlemesi sayesinde dış cephede hareketli bir görünüm elde edilmiş (Fot. 13); ancak daha sonraki yıllarda planda değişiklik yapılarak koridorların dışarıdan görünen kısımları duvar örülerek kapatılmasıyla elde edilen mekânlar dükkânlarla çevrilmiştir (Fot. 14) (Şay, 2018: 40-47). Basık ve sivri kemerlerin bir arada kullanıldığı yapı, dış cephe görünüşüyle dönemindeki süsleme anlayışından uzak olarak tasarlanmıştır. Dikkat çeken tek süsleme öğesi özgün halinde olup günümüzde kaldırılmış olan çatı parapetidir.

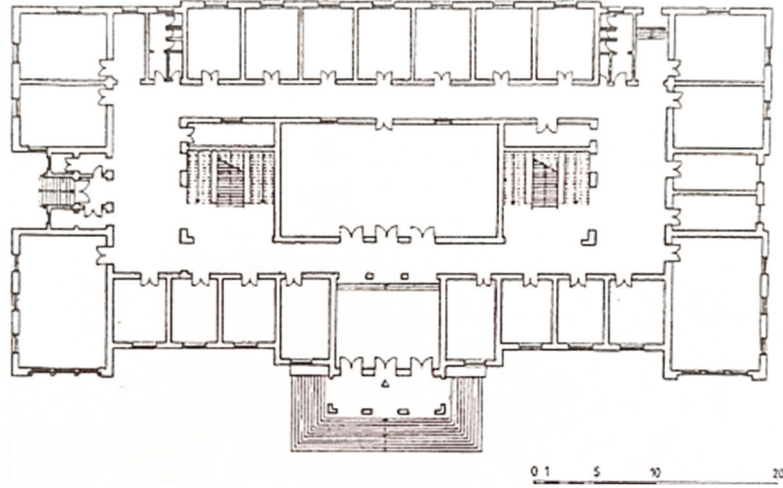
Fot. 13. Çocuk Esirgeme Kurumu Özgün Hali
(<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/FKA/id/1020/rec/20>
Erişim Tarihi: 14.11.2022)

Fot. 14. Çocuk Esirgeme Kurumu Günümüzdeki Hali (2021)

2.4. Hariciye Vekâleti

Hariciye Vekâleti, 1926-1927 yılları arasında, işlek bir konum olan Atatürk Bulvarı üzerinde, dönemin Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından inşa ettirilmiştir. Maarif Vekâleti kendisi için bu yapıyı inşa ettirmiş; ancak o dönemde tüm vekâletlerin yer sıkıntısı olması sebebiyle, yapı ülkemizi dış ilişkilerde temsil etmesi bakımından durumu öncelikli olan Hariciye Vekâletine devredilmiştir (Kuruyazıcı, 2008: 38). Günümüzde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı binası olarak kullanılmaktadır. İki katlı yapı, dönem özelliklerine uygun olarak simetrik plan kurgusuna sahip dikdörtgen bir kütle şeklinde tasarlanmıştır. Zemin kat ortasına yerleştirilmiş ana salonun etrafını bir koridor çevrelemekte ve cephe duvarları boyunca yerleştirilmiş mekânlar bu koridora açılmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Hariciye Vekâleti Zemin Kat Planı (Çuha, 1989)

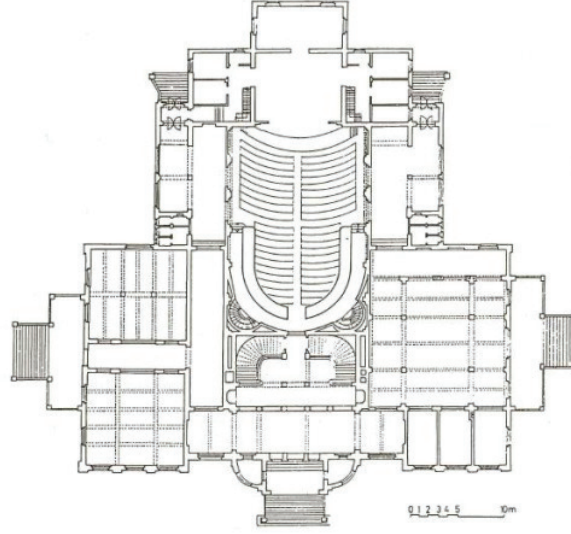
Hariciye Vekâleti yapısında ön cephe, iki köşe ve ortadaki bölümün dışa taşırılması ve ortadaki bölümün kendi içerisinde üç bölümlü düzenlenmesiyle yedi bölümlü olarak tasarlanmıştır. Yapı, dışa taşkın bölümlerin üzerini taçlandıran tepelikler, her katta farklı kemer biçimlerinin tercih edilmesi, revaklı giriş bölümü ve mermer kullanımıyla Birinci Ulusal Mimarlık döneminde inşa edilmiş kamu yapısı görünümünü karşılamaktadır (Fot. 15).

Fot. 15. Hariciye Vekâleti (2021)

2.5. Eski Türk Ocağı Merkez Binası

Eski Türk Ocağı Merkez Binası, Maarif Vekâleti tarafından açılan bir yarışma sonucu Koyunoğlu'nun projesi birinci seçilerek, Namazgâh Tepesi'nde 1927-1930 yılları arasında inşa edilmiştir. İki katlı yapının zemin kat ana mekânına yerleştirilmiş tiyatro salonu plana hâkimdir. Yapının ön kısmında uzunlamasına yerleştirilmiş şeref holünün iki ucundan kare biçimli sergi salonlarına ulaşılmaktadır. Holün ortasından verilen girişle arka kısımdaki tiyatro salonuna giriş yapılırken, tiyatronun iki yanından üst ve alt kata geçiş veren merdivenler de plan üzerinde görülmektedir. Yapının arka cephesine doğru yerleştirilmiş tiyatro bölümünün, öndeki şeref holü ve sergi mekânlarının olduğu bölüme dikey olarak yerleştirilmesi planda ters T planını oluşturmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. Eski Türk Ocağı Merkez Binası (Sözen, 1984)

Eski Türk Ocağı Merkez Binası, ön cephe iki köşe ve ortada öne taşkın bölümleriyle beş bölümlü bir cephe düzenlemesine sahiptir. Ortadaki öne taşkın bölümün beden duvarlarından yüksek tutulmasıyla, diğer bölümlerden farklı olarak üç katlı düzenlenmiştir. Yapı, mermer merdivenleri, geniş basık kemerli açılan mekânı ve üzerine yerleştirilmiş balkonuyla dikkat çekmektedir. Ön cephe kemer köşelerinin içlerindeki bitkisel desenli bezemeler ve iç mekâna geçişi sağlayan piriç malzemedan özel döküm kapılar yapının süslemesinde özenli davranıldığı bir göstergesidir (Fot. 16). Süsleme öğeleri açısından yapıda asıl dikkat çeken bölüm iç mekânda Atatürk'ün özel isteğiyle meydana getirilmiş Türk Salonu'dur. Salonun tavanında kullanılan bitkisel ve geometrik desenli kalem işi süslemeler, özel yaptırılmış bezemeli şöminesi, renkli vitray camları ile eşsizdir. Koyunoğlu, bu salondaki süslemeleri Ankara Kalesi'ndeki geleneksel Anadolu konutlarını gezerek çizmiş ve bizzat boyamıştır (Fırat, 1998: 70).

Eski Türk Ocağı Merkez Binası, mimari cephe tasarımı ve süslemeleriyle döneminin en dikkat çeken yapılarından. Koyunoğlu'nun üç yılda bu yapıyı tamamlaması halk arasında bazı söylentilere sebep olmuş ve inşaatın son zamanlarına doğru siyasi anlaşmazlıkların içinde kalması sebebiyle inşaatı tamamlayarak Ankara dönemini kapatmıştır. Yapının Ankara'nın Cumhuriyet döneminde kültür sanat etkinliklerine ev sahipliği yapması, ilk opera ve tiyatroların gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılması ona ayrı bir önem atfetmektedir.

Fot. 16. Eski Türk Ocağı Merkez Binası (2021)

Değerlendirme ve Sonuç

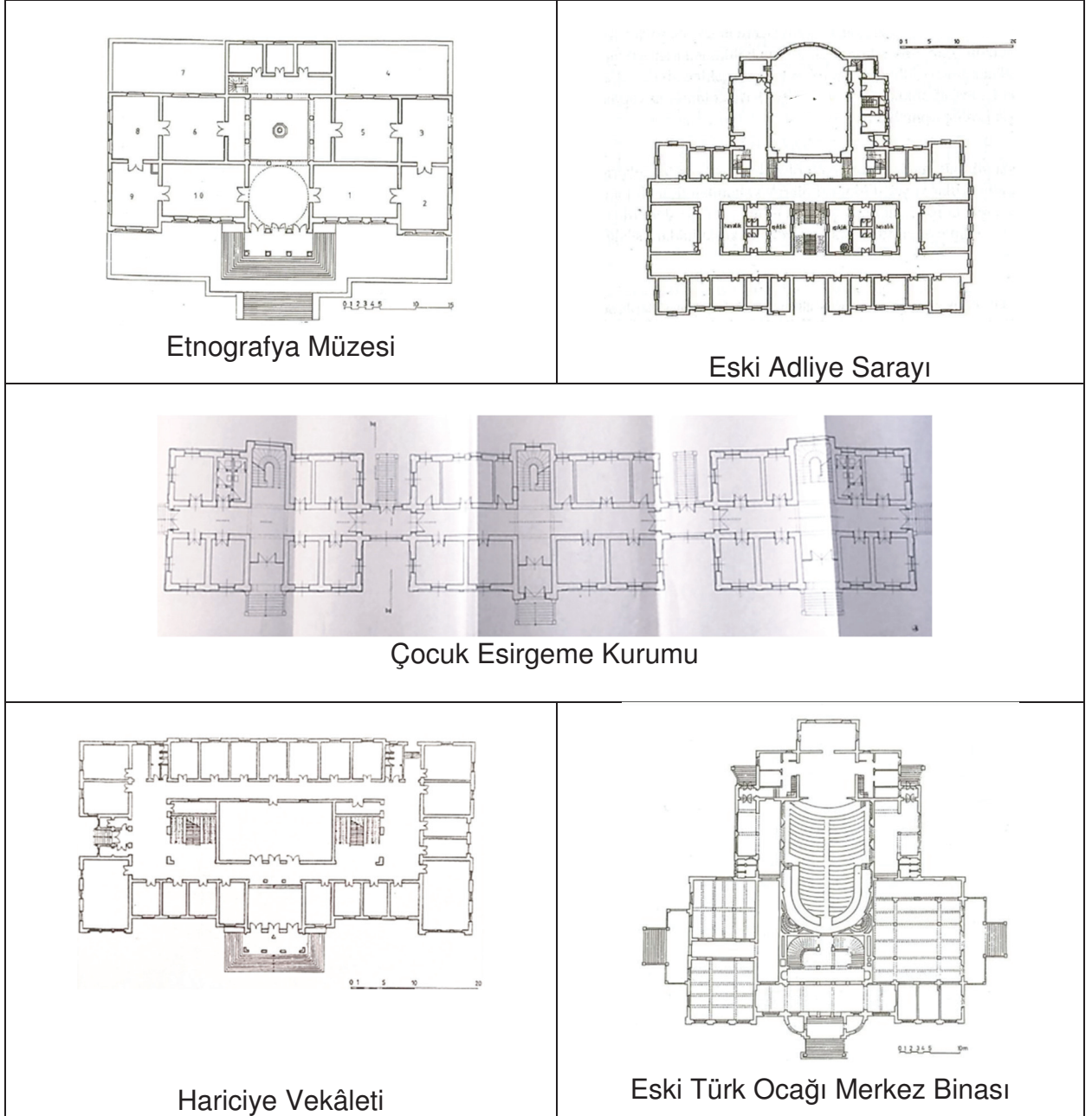
Arif Hikmet Koyunoğlu'nun eserlerini verdiği dönem olan Birinci Ulusal Mimarlık döneminde inşa edilen kamu yapılarına bakıldığında hem plan kurgusu hem de mimari cephe düzenlemesi bakımından bir üslup birliğine varıldığı görülmektedir. Koyunoğlu'nun Ankara'da tasarladığı beş kamu yapısı plan kurgusu açısından incelendiğinde; Hariciye Vekâleti, Eski Adliye Sarayı, Çocuk Esirgeme Kurumu binaları temelde bir koridor etrafına sıralanmış mekânlardan oluşmaktadır. Bu düzenleme diğer dönem yapıları Kastamonu Hükümet Konağı, Postane Nezareti Binası ve Ankara Vakıf Oteli'nde de karşımıza çıkmaktadır. Kamu yapıları planında zemin katın ana mekânına hâkim bir salon ve etrafını kesintisiz dolaşan koridor ise Koyunoğlu'nun Hariciye Vekâleti ve Eski Adliye Sarayı yapılarında karşımıza çıkarken, bu düzenlemenin benzer bir örneği Ankara Vakıf Oteli'nde görülmektedir.

Koyunoğlu'nun yapılarında plan kurgusu açısından dönem yapılarından farklı düzenlemelere gittiği anlaşılmaktadır. Örneğin: Etnografya Müzesi planında tek bir hat üzerinde, mekânların aralarından verilen geçişler sayesinde, tüm mekânların dolaşımına izin veren işlevsel sistemin uygulanması dönemi içerisinde oldukça ileri görüşlü bir düşüncedir. Yine dönem yapılarından farklı olarak oluşturduğu plan düzeni, Etnografya Müzesi, Eski Adliye Sarayı ve Eski Türk Ocağı Merkez Binası'nda görülen ters T planıdır. Etnografya Müzesi'nde bu benzerlik arkadaki dışa taşkın idari kısım ile sağlanırken, Eski Adliye Sarayı'nda ön bloğa dikey olarak yerleştirilen bir blokla, Eski Türk Ocağı Merkez Binası'nda ise arka cepheye yakın dikey yerleştirilmiş tiyatro bölümüyle sağlanmıştır (Şekil 11).

Koyunoğlu'nun kamu yapılarında ön cephelerin düzenlenmesinde de yine dönem üslubuna paralel bir tutum söz konusudur. Köşe ve ortadaki dışa taşkın bölümler sayesinde cephelerin beş ya da yedi bölümlü olarak düzenlenmeleri oldukça yaygındır. Koyunoğlu'nun Etnografya Müzesi, Eski Türk Ocağı Merkez Binası yapıları beş bölümlü cephe düzenlemeleri; Eski Adliye Sarayı ve Hariciye Vekâleti yapıları ise yedi bölümlü cephe düzenlemeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Çok bölümlü cephe düzenlemeleri bakımından benzerlik taşıyan dönem yapıları ise beş bölümlü cephesiyle Kastamonu Hükümet Konağı ve yedi bölümlü cephesiyle Defter-i Hakanî Binası'dır.

Etnografya Müzesi ve Hariciye Vekâleti yapılarında mukarnas başlıklı sütunların birleştirdiği üç sivri kemerle oluşturulan giriş revaklarıyla yapının orta bölümünde elde edilen anıtsal vurgu, Eski Türk Ocağı Merkez Binası'nda kendini üzeri balkon şeklinde düzenlenmiş geniş basık kemerli tek bir açıklığa bırakmıştır. Bu anıtsal girişler çok basamaklı geniş merdivenlerle desteklenmiştir. Özellikle kamu yapılarında kubbe kullanımı Birinci Ulusal Mimarlık dönemi için ayrı bir öneme sahiptir. Dönem mimarları yapıların giriş üzerlerinde tek, köşelerinde ise çift kubbe kullanırken; Koyunoğlu'nun kubbeyi sadece Etnografya Müzesi ve Eski Adliye Sarayı yapılarında girişi üzerini vurgulamak amacıyla tercih ettiği anlaşılmaktadır. Ankara Vakıf Oteli ve Tekel Başmüdürlüğü Binası'nda da aynı amaçla giriş üstünü vurgulamak amacıyla kubbe kullanıldığı görülmektedir (Şekil 12).

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle imar faaliyetlerine giren yeni yapı tipleri Cumhuriyet ideolojisiyle şekillendirilmiştir. Yapılarda bahsi geçen tüm plan ve cephe özellikleri Cumhuriyet'in ilk döneminde devletin resmi mimarlık üslubu haline gelen Birinci Ulusal Mimarlık döneminde inşa edilen kamu yapılarında ilk defa görülürken, kamu yapıları hem işlevsel hem de simgesel yönüyle devletin yeni temsilcileri olmuştur.

Şekil 11. Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Ankara'daki Kamu Yapılarının Plan Şemaları

Etnografya Müzesi

Eski Adliye Sarayı

Çocuk Esirgeme Kurumu

Hariciye Vekâleti

Eski Türk Ocağı Merkez Binası

Şekil 12. Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Ankara'daki Kamu Yapılarının Cephe Düzenlemeleri

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- ASLANOĞLU, İ. (2001). Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- BATUR, A. (2003). M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BERKES, N. (2012). Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BİRKAN, G., PEHLİVANLI, S. (1977). "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi". Mimarlık, (1), 8-16.
- BOZDOĞAN, S. (2002). Modernizm ve Ulusun İnşası, İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇADIRCI, M. (1991). Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÇİNİCİ, D. (2015). "Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü". Ankara Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 13-41.
- ÇUHA, N. (1989). A Restitutive Approach To The Architect A. H. Koyunoğlu's Public Buildings İn Ankara. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- ÇUHA, N. (200?). T.C Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve Etnografya Müzesi Binalarında Restitütif Bir Yaklaşım.
- FIRAT, N. İ. (1990). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Geleneksel Türk Mimarisine İmzasını Atan Devlet Sanatçısı Arif Hikmet Koyunoğlu". Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi, 2 (8), 44-48.
- GÜNDÜZ, Ö. (1982). "Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı". Mimarlık, 82 (7), 5-7.
- KUBAN, D. (2007). Osmanlı Mimarisi. İstanbul: Yem Yayın.
- KIRDAR, S. (1980). Hikmet Koyunoğlu ile Görüşme. Milliyet Sanat Dergisi, (4), 53-55.
- KOYUNOĞLU, H. (1981). En Dinç Mimarlardan Genç Mimarlara. Mimarlık, 81 (1), 2-3.
- KURUYAZICI, H. (2008). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu. İstanbul: Yapı Kredi.
- ORTAYLI, İ. (1984). "Osmanlı'dan Bugüne Hükümet Konakları". Mimarlık, (5), 1-15.
- SÖZEN, M. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. ŞAY, S. (2018). Çocuk Esirgeme Kurumu: Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ve Ressam Namık İsmail'in İşbirliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAVUZ, Y. (2009). İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin 1870-1927. Ankara: Fayton.
- YAZICI, N. (2008). "Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükümet Konağı Binaları". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, (1/5), 943-959.
- YAZICI, N. (2019). Devlet Kapısı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükümet Konaklarının İnşa Süreci ve Mimarisi. İstanbul: Kitabevi Yayımcılık.